

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ

В Україні, як і в більшості інших країн, постійною практикою є здійснення рефінансування основної суми державного боргу за рахунок нових державних запозичень (рис. 1).

Рис. 1. Державні запозичення в Україні та відображення їх у державному бюджеті

При цьому витрати на погашення державного боргу, на відміну від витрат на обслуговування, не включаються до видаткової частини бюджету. Загалом Бюджетним кодексом України визначено, що дефіцит державного бюджету не повинен перевищувати капітальних видатків [1]. Однак, використання надходжень до бюджету з певних джерел не закріплено за певними напрямками видатків¹, а величина дефіциту в більшості випадків залежить від політичних чинників та амбіцій влади щодо фінансування певних видів видатків, які мають як споживче, так і інвестиційне спрямування. З огляду на це, можна робити припущення про те, що обслуговування державного боргу може здійснюватися за

¹ Тобто формально не визначено, що надходження бюджету від державних запозичень спрямовуються тільки на здійснення капітальних видатків.

рахунок надходжень від нових запозичень (див. рис. 1). Погашення ж основної суми державного боргу за рахунок власних коштів державного бюджету є можливим у разі наявності його профіциту; такі витрати, на нашу думку, є апріорі прийнятними, оскільки наявність профіциту бюджету свідчить про те, що фінансування державою своїх функцій не буде обмеженим необхідністю виконання боргових зобов'язань. Враховуючи зазначене, до уваги доцільно приймати тільки рівень витрат на обслуговування державного боргу, а не рівень сукупних витрат і на обслуговування, і на погашення державного боргу.

Причини зростання рівня співвідношення витрат на обслуговування державного боргу до ВВП і до доходів державного бюджету, пов'язані з циклічністю економічного розвитку, слід розглядати через призму взаємозв'язку між державними запозиченнями і економічним зростанням. Загалом державні запозичення, збільшуючи можливості держави для нарощування своїх видатків, сприяють економічному зростанню двома каналами (рис. 2).

Рис. 2. Механізми впливу державних запозичень на економічне зростання

Перший з них полягає у створенні більших можливостей для зростання сукупної пропозиції у випадку спрямування запозичених коштів на капітальні видатки. За таких умов крива виробничих можливостей паралельно зсувається вправо через нарощування запасу капіталу та збільшення елементів інфраструктури. Другий канал забезпечує економічне зростання шляхом стимулювання сукупного попиту через збільшення державних витрат навіть, якщо

вони спрямовуються на поточне споживання (відповідно до постулатів кейнсіанської економічної теорії). Однак, при цьому слід враховувати можливу нееластичність сукупної пропозиції відносно змін у сукупному попиті, що призводитиме до стимулювання імпорту (у разі відкритої економіки та структури суспільного виробництва з низькою часткою виготовлення готового споживчого продукту) або розгортання інфляційних процесів (як результат збільшення грошової маси без адекватного зростання товарної).

Таким чином, здійснення державних запозичень має своїм наслідком для суспільства збільшення можливостей для економічного зростання. За інших рівних умов (в першу чергу, при незмінній податковій політиці) в такій ситуації зростатимуть доходи державного бюджету. При цьому існуватимуть передумови для зменшення відношення витрат на обслуговування державного боргу (які залишаються незмінними) до ВВП (який зростає) і до доходів державного бюджету (які також зростають).

Однак, приріст ВВП, стимульований державними позиками, має місце, як правило, після певного періоду часу. Тобто, державні запозичення сприяють економічному зростанню з часовим лагом [2]. З огляду на наявність такого часового лагу та беручи до уваги зв'язки між економічним зростанням, доходами державного бюджету і рівнем витрат на обслуговування державного боргу, можуть формуватися наступні ситуації:

- зростання рівня витрат на обслуговування державного боргу по відношенню до ВВП і доходів державного бюджету при незмінних або суттєво збільшених абсолютних сумах цих витрат за умов економічної рецесії та скорочення доходів державного бюджету або без таких внаслідок не скорочення або збільшення державних запозичень для забезпечення державою виконання своїх функцій та стимулювання економічного зростання (оскільки економічне зростання та зростання доходів державного бюджету наступить не відразу, а через деякий час);

- зменшення рівня витрат на обслуговування державного боргу по відношенню до ВВП і доходів державного бюджету при незмінних або

суттєво зменшених абсолютних сумах цих витрат за умов економічного зростання та збільшення доходів державного бюджету або без таких внаслідок не збільшення чи скорочення державних запозичень з огляду на відсутність необхідності в позичкових ресурсах (теперішнє економічне зростання може бути пов'язаним із запозиченнями в минулих періодах, в яких і обслуговування боргу було вищим).

Нарощування запозичень в кризові часи хоча і збільшує витрати на обслуговування державного боргу, однак одночасно збільшує фінансові можливості для виконання державних функцій та стимулювання економічного зростання (як через сукупну пропозицію, так і через сукупний попит). У зв'язку із зазначеним зростання витрат на обслуговування державного боргу під час рецесії є зазвичай виправданим та закономірним і не може розглядатися, як перевищення прийняттого рівня. Точніше, сам прийнятний рівень під час розгортання кризових явищ зростає. Аналогічно, суттєво зменшений рівень витрат на обслуговування державного боргу по відношенню до ВВП і до доходів бюджету під час економічного зростання не може розглядатися як максимально допустимий, а його перевищення можна вважати прийнятним.

Література:

1. Бюджетний кодекс України: закон України від 08.07.2010 р. №2456 – VI // Голос України, 4 серпня 2010 р.
2. Кучер Г., Калитчук В. Вплив державного боргу на економічне становище в Україні / Г. Кучер, В. Калитчук // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2007. – № 1. – С. 47.